

Weidevogelbescherming in de Spaarnwoude

Een persoonlijk relaas

Al ruim 25 jaar ben ik nu lid van onze Vogelwerkgroep en één van de activiteiten die ik het langst en nog steeds met veel plezier doe is het beschermen van weidevogels. Dat doe ik de laatste jaren met zes andere vrijwilligers in Spaarnwoude met als uitvalsbasis boerderij De Koningshoeve. In het seizoen gaan we dan op zaterdagochtend de weilanden af op zoek naar nesten, eerst nog gevuld met een enkel ei maar weldra meestal compleet met vier.

Wat ik hier beschrijf is geen wetenschappelijk verhaal. Ik besteed wel aandacht aan onze lokale resultaten bij het beschermen van weidevogels, maar vooral wil ik het hebben over mijn per-

soonlijke ervaringen en belevenissen tijdens het beschermen van deze vogels. Dan kun je dus denken aan een vraag als: Wat komt er kijken bij het beschermen van weidevogels? Dus wat

HANS-PETER speurt naar vogels op een nest. Foto: Andries Kamstra

Het blijft een prachtig gezicht: een **GRUTTO** op de paal in het weiland op de uitkijk, voor rondstruinende pullen, of waakzaam voor een roofdier. Foto: Boy van der Erf

zijn we, vrijwilligers en boeren, dan in goed overleg met elkaar aan het doen? En dan begrijp je ook waarom ik na afloop van een ochtendje beschermen van weidevogels meestal blij of tevreden naar huis kan gaan.

De meest bekende weidevogels zijn de Kievit, de Grutto, de Tureluur, de Veldleeuwerik en de Scholekster. Sinds enkele jaren heeft Nederland een nationale vogel: de Grutto. Ik ben daar op zich wel blij mee. Ik heb er toen ook op gestemd, maar ik had het eerlijk gezegd niet verwacht dat hij zou winnen. Hij komt namelijk meestal in het nieuws met het feit dat er elk jaar steeds minder van zijn. De Grutto is een best opvallend mooie en bijzondere vogel, maar in grote delen van Nederland komt hij helemaal niet voor. De grootste concentraties Grutto's vind je nog in Noord en Zuid-Holland, Friesland en de Kop van Overijssel, maar verder oostelijk of zui-

delijk vind je maar betrekkelijk weinig broedgevallen.

De Nederlandse Grutto's overwinteren vooral in West-Afrika, in rijstvelden van Senegal en Guinee-Bissau. In december en januari vertrekken ze naar Spanje en Portugal voor een tussenstop. Meestal kun je ze vanaf half februari weer in Nederland verwachten. Het winterse weer onderweg speelt natuurlijk een belangrijke rol bij de precieze aankomsttijd in de broedgebieden.

In principe paren weidevogels voor het leven. Als er één van het stel overlijdt zoekt de ander meestal wel weer een andere partner. In de overwinteringsgebieden gaat ieder zijn eigen weg, maar kort voor de broedtijd zoeken ze elkaar weer op. Vrijwel altijd keren ze terug naar de plaats waar zij het vorige jaar hebben gebroed. Maar dat broeden gaat niet zomaar, eerst zijn ze aan het baltzen. De mannetjes proberen met klapwiekende vluchten en luid geroep zo-

veel mogelijk indruk te maken op de vrouwtjes. Broeden doen ze meestal vanaf eind maart/begin april en ze leggen dan vaak 3 of 4 eieren. Een grutto-ei is ongeveer 5,5 cm lang en weegt rond de 40 gram. Meestal broeden de vrouwtjes overdag en de mannetjes 's nachts. Na zo'n 23 dagen komen de eieren 1 voor 1 uit. Heel af en toe hebben we geluk dat we dat spectaculaire moment mee kunnen maken. Het kuiken of de pul heeft daarvoor een eitand waarmee hij of zij de eischaal openbreekt. Heel mooi om te zien, maar te lang kunnen we er ook niet bij blijven staan. Een pul van een weidevogel is een nestvlieder (uitzondering is de Scholekster). Dat wil zeggen dat het kuiken, nadat het uit het ei is gekropen, meteen het nest verlaat. Een groot verschil met een typisch nestblijver zoals de Merel. De jongen van de Merel worden de eerste weken gevoerd door de ouders en blijven zolang in het nest. Maar ons weidevogelpul wordt niet gevoerd, het loopt meteen al naar allerlei kleine muggen en insecten te pikken met zijn snaveltje. In de grond peuren naar wormen, zoals de ouders met hun lange snavel doen, dat is voor het jong nog even niet mogelijk. De ouders blijven wel in de buurt om gevaren af te wenden. Vaak doen ze dat ook samen met andere ouders. Als er bijvoorbeeld een roofvogel, reiger of een kraai langs komt vliegen gaan ze met veel alarmgeschreeuw er allemaal achteraan en jagen de vijand zo weer weg. Maar ook op ons hebben ze het gemunt als we te lang in het weiland rondlopen of dicht bij een nest komen. Over de Grutto kun je veel op internet vinden en ook zijn er vele boeken met interessante informatie geschreven, onder andere 'De Grutto' van Albert Beintema.

Hoe ben ik nou ongeveer 20 jaar geleden in het wereldje van de weidevogel-

bescherming terechtgekomen? Ik had een paar jaar eerder een beginnerscursus Vogels Herkennen gevolgd van onze vogelwerkgroep en vond het wel tijd een heel klein beetje in de voetsporen te treden van mijn Friese opa, Pake op zijn Fries. Als schooljongen deed hij niet alleen aan het zoeken, maar ook aan het rapen van kievitseieren. Eieren van andere weidevogels werden met rust gelaten. Ik heb zelf nooit een kievitseigeproefd, maar hij vond ze wel lekker. Intussen is dat rapen nu ook in Friesland niet meer toegestaan. Samen hebben we in de jaren zeventig, toen ik nog in Twente woonde, eenmalig een zoekpoging gedaan maar helaas zonder resultaat. Het geeft zeker een kick, elk jaar weer, om een nest met eieren te vinden. Tegelijkertijd heb ik er vooral ook veel bewondering voor. Om in zo'n groot weiland waar het gras in het begin van het seizoen nog heel kort is, zo open en bloot je nestje te leggen, dat blijft een indrukwekkend verschijnsel. Tegelijk geniet ik vooral van het observeren en als het even kan succesvol beschermen van de vogels.

In de eerste jaren liep ik met Nico, een andere beginner, trouw een aantal weilanden af. Dat was boven de spoorlijn Haarlem-Amsterdam, nog iets voor Halfweg, vlakbij de Batterij. Op zich wel aangenaam in het veld, onder een lekker voorjaarszonnetje (bij regenachtig weer ga je het veld niet in, dat is niet leuk voor jezelf maar nog meer niet voor de vogels die je zou verstoren als ze op een nest zouden zitten). Maar veel nesten vinden waar je zo naar uitkeek, nee dat viel tegen, een paar kievitsnesten en een enkel gruttonest in een seizoen, dat was het wel. En waardoor? Overkomende vliegtuigen, weinig bemeste grond, of zochten we als beginners niet goed genoeg? Wie het weet mag het zeggen. Na een paar jaar zijn we toen maar

wat meer westwaarts gegaan en ik vond aansluiting bij twee andere enthousiastelingen, Folkert en Jan, die midden in het gebied van Spaarnwoude actief waren. En ja, daar waren de resultaten gelukkig al veel beter en niet alleen omdat we nu met drie in plaats van twee mensen waren. 30 tot 40 nesten, merendeels van Kievit en Grutto maar ook van Tureluur, Meerkoet en Wilde Eend, zoveel nesten vonden we er elk seizoen wel.

Even belangrijk is te weten dat je niet zomaar de weilanden in mag lopen om te proberen de vogels van dichtbij te zien. Dat zal je ook niet lukken want ze vliegen zo weg en het zorgt alleen maar voor verstoring, zeker als ze op hun nest zitten. Op heel wat hekken van de weilanden zie je dan ook waarschuwingsschildjes die informeren dat vanwege de bescherming van weidevogels de velden niet betreden mogen worden. Zelf proberen we het lopen door de weilanden tot een zo kort mogelijke tijd te beperken. Als we bijvoorbeeld vanaf het fietspad staan te kijken en denken dat er een weidevogel op een nest zit, dan proberen we die plek met hulp van de verrekijker goed in ons hoofd op te nemen. Daarna gaan er dan 1 of 2 van ons het veld in die al dan niet met armen en handgebaren van de anderen (en tegenwoordig met behulp van een mobieltje) het nest meestal wel weten te vinden. Zo verstoren we de vogels zo min mogelijk en laten we ook weinig sporen na, waar een roofdier zoals de vos van zou kunnen profiteren. Maar roofdieren kunnen op hun beurt ons ook helpen bij het zoeken naar nesten of jonge vogels. Want als er een Buizerd, Zwarte Kraai of Zilvermeeuw over een weiland vliegt, dan kan die zomaar een heel stel Kieviten of andere weidevogels op zich af krijgen. Ze vliegen dan al krijsend op de predator af en achtervolgen

hem tot deze ver genoeg van het weiland verwijderd is. Als je dat voor je neus ziet gebeuren, ja dan weet je dat hier een nest is, of pullen rondlopen. En wat als die Buizerd ongestoord over de weilanden vliegt? Nou dan weet je vrijwel zeker dat er geen nest is en geen pullen zijn.

Als we een nest gevonden hebben, markeren we dat door er in de maairichting van het veld een bamboestok bij te zetten. Zo kunnen we het de volgende weken makkelijk terugvinden en controleren hoeveel eieren erin liggen en hoe het met het broeden en uitkomen van de eieren gaat. En als er gemaaid moet worden dan weet de boer dat hij ruim om de stok heen moet rijden zodat het nest niet te open en bloot komt te liggen. Met de boeren waarvan wij de weidepercelen in de gaten houden zijn afspraken gemaakt om laat in het seizoen te maaien.

Een **GEMARKEERD** kievitsnest.

Foto: Andries Kamstra

Vroeger noteerden we alle gegevens en resultaten in een boekje en stuurden we dat naar een centraal punt in de provincie, bij Landschap Noord-Holland. De moderne techniek heeft ook hier zijn intrede gedaan. Met een app kunnen we op de mobiele telefoon de coördinaten van gevonden nesten registreren en dat zo de volgende weken bijhouden. Zo kunnen ook de resultaten van alle weidevogelgroepen centraal worden opgeslagen.

De rol van de boeren, in het kort. Allereerst bewerken zij de weilanden door ze aan het eind van de winter te bemesten. Daar gaat het gras beter van groeien met tegelijk hopelijk voldoende aandacht voor de biodiversiteit. Op een gegeven moment kan de boer het gaan maaien, of koeien de wei in laten. In de percelen die wij beschermen is met de boeren afgesproken dat dat pas gebeurt na 1 of 15 juni. Dan zijn de eieren uitgekomen en zijn de kuikens groot genoeg om zich in veiligheid te brengen. Vooral de Grutto maakt zijn nest het liefst in langer gras, de Tureluur ook trouwens, dus voor hen is het uitstellen van het maaien van groot belang. Kieviten zie je meestal al eerder en in kort gras hun nest bouwen. De boer krijgt een vergoeding voor het later maaien. En als een perceel geschikt is om er koeien in te laten dan laat hij dat ons weten. Er is wekelijks contact via telefoon en e-mail met de boeren. Vooraf kijken we dat perceel dan goed na op eventuele nesten. En als we die vinden dan plaatsen we een bamboestok bij het nest, of eventueel een zogenaamde nestbeschermer. Want ja, vooral jonge koeien willen nog wel eens heen en weer rennen of springen en zo nesten vertrappen. En de vogels? Die wennen meestal wel snel aan zo'n rasterwerk.

Hoe goed of slecht gaat het nu met de

Een **NESTBESCHERMER** bij een kievitsnest.

Foto: Andries Kamstra

weidevogels in Spaarnwoude? Wij vinden jaarlijks meestal tussen de 10 en de 15 gruttonesten. Van de Kievit vinden we vaak wel rond de 40 nesten. De meeste nesten komen wel uit, maar de jongen worden niet altijd groot. Naast de weersomstandigheden speelt predatie hier een grote rol. Wat de oorzaak van een verloren legsel is, is niet altijd goed te zien. Soms zie je grote stukken eischaal bij het nest liggen, het kan dan best een Hermelijn geweest zijn. Soms zijn de eieren compleet verdwenen, was het dan misschien een Vos? Een paar jaar geleden was het in een bepaald gebied ook wel duidelijk: een Buizerd had zijn nest in een hoge boom vlakbij onze weidevelden gebouwd en die zat dus eerste rang bij het vinden van prooiën voor zijn jongen. Ja, daar moet je als beschermer wel tegen kunnen want ook dat is de natuur! In de Hekslootpolder zijn we recent gestart met het plaatsen

van een raster om de Vos buiten het gebied te houden, de eerste ervaringen zijn positief.

Sinds enkele jaren volgen we een nieuwe methode om het broedsucces van met name de Grutto te meten, de zogeheten BTS oftewel Bruto Territoriaal Succes-methode. Daarvoor worden twee tellingen gehouden. Eerst worden zo eind april alle gruttopaartjes geteld en daarna eind mei nog een keer de paartjes maar dan met de pullen erbij. Een percentage van minimaal 65 levert dan een voldoende broedsucces op om de populatie Grutto's in stand te houden. In 2019 was de score in ons gebied nog prima 72% maar dit jaar was het een teleurstellende 36%. Vermoedelijke hoofdoorzaken zijn predatie van de eieren zowel als van de jongen.

Wanneer en waar kun je de Grutto's, Kieviten en de andere weidevogels hier in onze omgeving nu het beste zien? Eind januari of iets later in februari is de tijd dat ze terugkomen uit de overwinteringsgebieden. Ze staan dan vaak eerst bij te tanken in plasjes als bij het Landje van Gruijters. Veel van die Grutto's, ook IJslandse, vliegen dan nog door naar meer noordelijk gelegen broedgebieden. Maar in de daaropvolgende weken arriveren steeds meer lokale Grutto's en zoeken ze een geschikte nestplaats op. Je kunt dan bijvoorbeeld door de Hekslootpolder fietsen en als je daarna door Spaarnedam gaat en dan richting de Stompe Toren, een prachtig middeleeuws kerkje, dan kom je in het gebied waar onze weidevogelgroep actief is en waar veel weidevogels zijn te zien.

Tot besluit heb ik nog een anekdote met een beetje beroepsdeformatie van mijn kant: toen ik nog (verplicht) werkte bij UWV in de sociale verzekeringen had ik ook regelmatig contact met collega's

van andere Europese organen. Zo hoorde ik toen over een best wel creatief idee van een weidevogelliefhebber die bij het Belgische UWV werkte. Hij had namelijk een opvallende maar ook passende naam gevonden voor een systeem dat buitenlandse werknemers die tijdelijk in België kwamen werken ging registreren, voor migrerende mensen dus. Als vogelliefhebber dacht hij: mensen trekken van het ene naar het andere land maar heel veel vogels doen dat ook, waarom dan niet een passende naam geven aan dat systeem? Hij dacht toen aan de Latijnse benaming van een migrerende vogel, de Grutto, dat is *Limosa*. *Limosa* werd dus een acroniem van 'Landenoverschrijdend Informatiesysteem voor Migratie Onderzoek bij de Sociale Administratie'. Grappig toch?

■ *Hans-Peter Breeuwsma*